

ЗМІСТ

[«Сила артизму»] Август Стріндберг. Наталія Кобринська	7
--	---

ОПОВІДАННЯ

Нікуди не дінешся	21
Ляльковий дім	47
Осінь	71
Понад хмарами	88
Романтик із Роне	112
Кравець влаштовує танці	182
Митний наглядач	194
Вища мета	203
Тріумф	229
Афінський гурток	245
Сократ	280

[«Сила артизму»]

Август Стріндберг*

Фрагменти

Август Стріндберг належить до тих авторів, яких по теорії Ломброзо можна зачислити до геніально-божевільних. По тій теорії всі вони відзначаються тим, що головню займаються своїм «я», знають і говорять про свою хворобу, як би хотіли тим признанням оправдати свої часті похибки. Як люди сильного ума і бистрі обсерватори вони спостерігають свої власні аномалії, вражаються видом власного «я». Всі люди взагалі, а особливо божевільні люблять говорити про себе і бувають в таких разях навіть дуже промовистими. Тим більше промовистими бувають ті, котрих геній запалюється неправильністю духових функцій і оживляється в тім поєднанні. Твори таких людей, пронизані терпінням і пристрастями, бувають часто майстерними творами поезії і штуки, виявляють велику геніальність і нещастя їх автора. Прикметою таких геніальних і хворих душею письменників є перекидатися з теми на тему, з противности в противність. Такими прикметами визначаються твори Стріндберга, особливо пізніші, що сильно різняться від

---

* Кобринська Н. Август Стріндберг // ЛНВ, 1901. — Т. 14, ч. II. — С. 134-156.

давніших і змістом, формою і артистичним викінченням.

Стріндберг передовсім звертає на себе увагу як дослідник і мислитель. Форма для нього річ підрядна. Високо талановитий у формулюванні своїх думок, він шукає щораз інших форм для своїх творів. Раз хапається драми, щоб тою формою найскорше трапити до широкого загалу; потім вважає, що для тої цілі більше надається новела. Нараз із обуренням відвертається і перестає шукати зрозуміння в широких кругах загалу, вповідає свої ідеї науковим способом і зважає лише на вироблену духовно меншість. Великий талант того чоловіка лежить якраз у тім, що він усім буде, чим хоче бути, не вважаючи на дуалізм і суперечності, що сильно виступають у його духовій організації.

Август Стріндберг народився в Стокгольмі 1849 року і походить зі старої купецької сім'ї. Його батько в молодім віці займав почесне становище між великими комерсантами, мав свояків навіть при дворі і вважав себе аристократом. Однак через банкрутство і жеячку з простою служницею зійшов він до ряду дрібних торговців. Майбутньому письменникові прийшлося жити серед дуже тяжких обставин, у мішаному товаристві, з різними вродженими нахонами. Це відбилося на цілім його житті і пояснило нераз його ексцентричність.

До перших його оповідань послужив йому темою момент культурного розвитку Скандинавії від року 1840–1860. Цей період був часом великого культурного застою і літературного упадку. Була то пора незвичайного суспільного розстрою, серед котрого кермо правління

дозволено захопити університетській молодіжці, яка й рishала все, навіть заграничну політику. В ту пору в кругах студентських найбільшу популярність мала ідея сполучення Скандинавських народів в одну органічну цілість.

Той момент культурної еволюції Скандинавії дав Стріндбергові мотиви до написання нарисів під заголовком «З округу Шварценбергу». Це блискуча сатира на студентське правління і студентську блягу¹, на шумні фрази і пусті бесіди, якими тодішня молодіж любила пописуватися при тостах на честь Скандинавської єдності. З боку Стріндберга це був своєрідний виклик до бою, а разом заповідь гострої критики пануючого порядку, безоглядним нівеченням якого була видана пізніше книжка під заголовком «Червона кімната»². У тім оповіданні зложив Стріндберг усі здобутки свого швидкого обсерваційного³ ума.

«Червоною кімнатою» називається в оповіданні льокаль⁴, де щовечора збиралася сметанка літературного аристократичного світу Стокгольма, люді, позбавлені прав до співучасті в житті суспільнім, до якого уповноважували їх прикмети серця і розуму, одиниці, що терпіли нужду з власної провини, завдяки тому, що не вміли згинати голови перед ідолом свого віку — облуди. До тої громади прилучається герой Стріндберга Арвід Фальк, яким правдо-

---

¹ Базікання.

² Стріндберг А. Червона кімната / Пер. зі швед. О. Сенюк. — Київ: ВГ «Ще одну сторінку», 2023. — 416 с.

³ Спостережливого, аналітичного.

⁴ Приміщення.

подібно є сам автор. Переходить він усі кола суспільного пекла і в кінці надигає на себе грубу шкіру і кидається на дно життя. Від цілковитого упадку рятує його свідомість, якої він набрався в тім оточенні і яка не дозволяє йому забути, що брехня не може бути правдою.

«Червона кімната» — се неначе вступ до цілого ряду творів, якими Стріндберг формально засипував своїх противників: сучасні й історичні драми, фантазійні оповідання, казки, сатири і наукові розправи. Все те складається на доказ, що талант Стріндберга — то збірник найсуперечливіших складників, незгідних із собою як огонь і вода. Внутрішня боротьба доводить його до дуалізму, напівдемократичного, а напіваристократичного світогляду, в котрім на переміну бере верх охота поправляти суспільність або горда відшорність артиста супроти юрби.

Незаспокоєний у своїй жадобі пізнати всі умови суспільного устрою поет переходив усі доступні йому становища. Він був народним учителем, актором, лікарем, урядником, малярем, проповідником, гувернером, бібліотекарем, студіював на переміну теологію, анатомію, зоологію, хімію і фізику, шукаючи всюди вирішення пекучих для нього питань. Той період його письменської діяльності носить слід тих напрямів, з якими виступив був Юрій Брандес у своїх відчитках на університеті в Копенгагені. Стріндберг, здібний учень, зразу прихильник філософії Гегеля, присвоїв собі його діалектичний метод, але швидко дійшов разом із німецькими гегеліанцями з так званої крайньої лівиці до атеїзму, найважливішої ціхи*

---

* Характерна риса, ознака.

і підстави цілого руху, викликаного Брандесом. На основі його головних літературних стремлень постав цілий ряд молодих поетів, що утинали по галузці з багатого дерева його ідей і прищеплювали на них власну індивідуальність. Ібсен, Б'єрнсон, Кіллянд, Драгман і Якобсен покинули на відголос його науки романтичні темряви і звернулися до питань сучасного життя. Письменство, оживлене ідеями Брандеса, здемократизувалося і підпадало теоріям англійського економіста Стюарта Мілла: політична свобода, емансипація жінок і, як уже сказано було, моральність на основі атеїзму — це були вказівки нового напрямку.

Впливи того напрямку сильно помітні в першій половині творчості Стріндберга, що позначилася цілим рядом високо талановитих творів. З часом той напрям змінюється і в його писаннях зачинають виступати ознаки впливів філософії Ніцше, головню теорія німецького філософа про вищі, інтелектуально розвинуті індивіди. Тож попри симпатію, з якою хилиться Стріндберг до соціалізму і його постулатів, не можемо вважати його соціалістом, хоч тими ідеями сильно пронизаний цілий ряд його творів. «Стріндберг, — пише Брандес, — що перетворився з соціаліста на економічного анархіста з девізою панування "ліпших", з атеїста на віруючого, з фемініста на ворога жінок, витворив у тій остатній фазі, мабуть, найліпші плоди свого пера, як-от: "Сповідь божевільного", "Батько", "Панна Юлія", "Женячка", а також "Над морем"». Лишаючи на боці ці твори, я огляну тут лиш ті, якими автор зазначив перехід від соціалізму до теорії вищості інтелектуально розвинутого індивіда